

початкової (*Коля, Митро, Фанасій*), кінцевої (*Олекса, Веня, Віталія, Влад, Ізя, Костя, Ростя, Рома, Філя, Юра*) та початкової і кінцевої водночас (*Сеня, Митя*). Широко представлені у наших матеріалах демінутиви, які є основною групою неофіційних імен.

Сучасні антропонімічні уподобання, зібрані на Одещині, характеризуються наявністю чималої кількості російських народних форм імен. Більшість реципієнтів віддають перевагу *Гриші* над *Грицьком*, *Альошці* над *Олексійком*. Важко сказати, чому їм виявилися не до вподоби лагідні й милозвучні ласкаві українські імена. Б. Антоненко-Давидович розцінює надмірне захоплення іменами іншого народу як своєрідну моду, якоюсь мірою «схожою з так званним стиляжництвом» і покладає великі надії на широке використання українських імен [1, с. 53].

Активно залучилися до складу сучасних антропонімічних симпатій й імена з виразно іншомовним забарвленням, що становлять 32,7% реєстру непопулярних чоловічих імен. Але не всі вони прижилися серед антропонімів, які подобаються особам різного віку, однаковою мірою. Переважна частина їх складу – разові імена, що здебільшого зустрічаються у списках уподобань осіб молодшого віку: *Гасан, Джеймс, Елеонор, Еміль, Леонард, Марчелл, Жан, Річард, Януш*. Але серед іншомовних запозичень є й чимало таких, що частіше трапляються в репертуарі непопулярних серед уподобань респондентів різних вікових груп: *Арнольд, Вільям, Джон, Ернест, Роберт, Рустам*.

Такий досить об'ємний фонд виразних іншомовних запозичень, зокрема їх присутність серед симпатій сучасної молоді, свідчить про те, що залучення іншомовних імен до нашої мови – цілком природний і виправданий процес. Він не заважає існуванню традиційних календарних імен. Наявність тих та інших у антропоніміконі шліфує нові найменування, які асимілюються іменними моделями нашої мови.

Репертуар зібраних нами антропонімічних уподобань характеризується наявністю нових імен, що становлять 10,2%. Більшість з них – так звані «революційні імена»: *Владлен, Віорел, Вілен*. Майже всі вони – разові імена, що трапляються у реєстрах уподобань різних вікових груп.

Вивчаючи зібрані матеріали, ми помітили виразне зростання симпатій молоді до нових за побутуванням імен, таких як *Тимур, Руслан, Артем, Ян, Едуард, Артур*. Усі вони майже зовсім не користуються популярністю серед осіб найстаршого віку, які розмістили їх у розряді одиничних, зате помітну масу прихильників вони знайшли серед симпатій молодшого покоління, і активність їх з часом зростатиме й далі.

У складі непопулярних часто трапляються й генетично слов'янські імена, зокрема й давньоруські князівські – *Радомир, Радислав, Мстислав, Зорян*. Такі імена виявилися до вподоби респондентам різних вікових груп, і коло їх популярності розширюватиметься й у майбутньому, – зокрема й тому що вони не викликають заперечень з погляду звукової форми. Кожне з таких імен має зрозумілий без лексиконів і тлумачень зміст.

Цікавим є факт існування серед сучасних антропонімічних уподобань досить значної кількості нових за побутуванням імен, які, хоч і в одиничних випадках, але трапляються в наших матеріалах. Їх поширенню сприяли популярні твори художньої літератури, преса, радіо, кіно. З погляду якості ці раритетні імена можна розглядати у таких категоріях: особові імена політичних діячів, учених, письменників тощо (*Мефодій, Нестор, Платон, Марат, Едгар, Генріх, Ісаак, Тадеуш*); імена улюблених персонажів із літературних творів (*Ярема, Остап, Іден*); численним виявився загін імен відомих акторів та героїв кінофільмів, артистів сучасної естради (*Поль, Сільвестр, Тарзан, Муслім*). Такі імена найчастіше трапляються серед уподобань молодшого покоління.

Висновки. Таким чином, ми виявили, що сучасні антропонімічні уподобання характеризуються появою цілого загону чоловічих імен, більша частина яких, хоч і не користується популярністю, але представлена у великій кількості. І все ж, загальна тенденція сучасних симпатій консервативна, що дозволяє старим календарним іменами вистояти проти спроби їх відтиснути, замінивши їх іменами-неологізмами. Вони лише дещо розширили своє коло, прийнявши до свого складу ті антропоніми, що найкраще вписуються в нашу мову. Такі результати дають підставу твердити, що в майбутньому реальний іменник значно розширюватиметься як за рахунок нових імен, так і завдяки збереженню в ньому церковно-календарних найменувань та їх народних форм, відбираючи з них найкращі, більш милозвучні.

Література:

1. Антоненко-Давидович Б. Як ми говоримо і як треба говорити / Б. Антоненко-Давидович. – Нью-Йорк, Філадельфія, 1980. – 241 с.
2. Брайченко С. Л. Антропонімічні уподобання мешканців Одеської області України: лінгвістичний аналіз: Автореф. Дис. ... канд. філол. наук / С. Л. Брайченко. – Одеса, 1999. – 18 с.
3. Кракалія Л. В. До питання класифікації буковинських антропонімічних варіантів / Л. В. Кракалія // Мовознавство. – 1974. – № 2. – С. 50–55.
4. Карпенко Ю. А. Современное развитие русской ономастической системы / Ю. В. Карпенко // Актуальные вопросы ономастики. – К., 1988. – С. 3–14.
5. Петрова Р. В. Динамика мужского именника г. Херсона / Р. В. Петрова // VI Республиканская ономастическая конференция. Тези доп. і повід. – Одеса, 1990. – Ч. 2. – С. 90–95.
6. Суперанская А. В. Имя – через века и страны / А. В. Суперанская. – М., 1990. – 189 с.

УДК 811.111

Т. Є. Бублик,

Львівський національний університет імені Івана Франка, м. Львів

МЕТАФОРИ ПЕРСОНІФІКАЦІЇ У КОНЦЕПТУАЛЬНОМУ ПРОСТОРІ МЕДИТАТИВНИХ ПРИТЧ

Стаття присвячена явищу метафори персоніфікації, запропонованому А.П. Мартинюк на основі теорії концептуальної метафори Дж. Лакофа та М. Джонсона. Проаналізовано еволюцію розвитку поняття метафори як стилістичного явища із найдавніших часів до сьогодення в межах розвитку когнітивної парадигми лінгвістичних досліджень, де метафора трактується як образна модель з допомогою якої ми впорядковуємо світ навколо нас.

Метафори персоніфікації (фрагменти, в яких абстрактне поняття набуває ознак живої істоти), відіграють ключову роль у концептуальній системі медитативних притч та підтверджують світоглядну позицію автора щодо тяжіння людини до природи та несприйняття суспільних орієнтирів.

Ключові слова: метафора, концептуальна метафора, метафора персоніфікації, концептуальний простір.

PERSONIFICATION METAPHORS IN THE CONCEPTUAL SPACE OF MEDITATIVE PARABLES

This article is devoted to the phenomenon of personification metaphor pointed out by A.P. Martynyuk within the paradigm of the theory of conceptual metaphor. The article analyses the evolution of metaphor as a stylistic phenomenon from ancient times to its present use as a cognitive notion.

Personification metaphors (fragments in which an abstract notion becomes a living being) play a key role in the conceptual system of meditative parables and confirm the worldview of the author concerning the attraction to nature and rejection of social orientation.

Personification metaphor «NATURE is a LIVING BEING» is consistent with Zen Buddhist concept and profiles its opinion that without understanding his/her nature a person lives someone else's life. The next «living body» in the conceptual structure is society – «SOCIETY is a LIVING BEING» – which performs a negative role of a liar. «PROGRAMMING is a DESTRUCTOR, OPPRESSOR» and «ATTACHMENT is a FILTER/KILLER further profile the position of the author that the rules generated by society distort our basic values. Metaphor «AWARENESS is an EXPERT» shows that awareness helps to change the basic life priorities.

In sum, the conceptual space of meditative parables consists of personification metaphors that create the conceptual scope of meditative narration and serve as a direct reflection of the author's ideological characteristics.

Keywords: metaphor, conceptual metaphor, personification metaphor, conceptual space.

МЕТАФОРЫ ПЕРСОНИФИКАЦИИ В КОНЦЕПТУАЛЬНОМ ПРОСТРАНСТВЕ МЕДИТАТИВНЫХ ПРИТЧ

Статья посвящена явлению метафоры персонификации, предложенном А.П. Мартынюком на основе теории концептуальной метафоры Дж. Лакофа и М. Джонсона. Проанализирована эволюция развития понятия метафоры как стилистического явления с древнейших времен до современности в рамках развития когнитивной парадигмы лингвистических исследований, где метафора рассматривается как образная модель с помощью которой мы упорядочиваем мир вокруг нас.

Метафоры персонификации (фрагменты, в которых абстрактное понятие приобретает признаки живого существа), играют ключевую роль в концептуальной системе медитативных притч и подтверждают мировоззренческую позицию автора по притяжению человека к природе и неприятию общественных ориентиров.

Ключевые слова: метафора, концептуальная метафора, метафора персонификации, концептуальное пространство.

Останні десятиліття в розвитку різних сфер гуманітарних наук позначені спробами структурувати та концептуалізувати світ з допомогою різноманітних когнітивних процесів. Така переорієнтація отримала назву «когнітивної революції» або «когнітивного перевороту», які призвели до становлення когнітивної науки як повнозначної галузі знань.

Одне з ключових місць у цьому процесі когнітивної реконструкції відводять метафорі як засобу, що здатен описати дійсність. Метафору в сучасній когнітивістиці визначають як ментальну операцію (яку певні лінгвісти називають основою), як спосіб пізнання, категоризації, концептуалізації, оцінки і пояснення світу [6].

Метафора є одним із найпоширеніших тропів, проте в лінгвістику метафора прийшла з риторики, де вона розглядалась як засіб художньої мови та естетики. Арістотель – перший, хто аналізував у своїх працях поняття метафори. У класичній риторичній метафорі трактувалась переважно як відхилення від норми, коли назва одного предмету переносилась на інший. Пізніше проблема метафори вийшла за межі риторики і перейшла в лінгвістику. Так з'явилась порівняльна концепція метафори згідно з якою метафора – це художнє переосмислення «звичайної» назви [5, с. 222].

В XIX–XX століттях із виникненням семантичної теорії мови порівняльна точка зору зазнала серйозної критики. Головними опонентами цієї теорії були Дж. Серль та М. Блек. М. Блек був одним із перших, хто чітко обґрунтував наступне твердження: «В певних випадках було б правильно говорити, що метафора, власне, створює, а не виражає подібність». В XX столітті на тлі нових тенденцій метафора стає для лінгвістики в цілому певним об'єднаним феноменом, дослідження якого кладе початок розвитку когнітивної науки [3].

На думку В.Н. Телія проблема метафоризації, вийшовши за межі риторики і лінгвістики, перемістилася в «достатньо комплексну лабораторію, ставши предметом дослідження суміжних з лінгвістикою дисциплін» – теорії пізнання, логіки, психології, когнітивної лінгвістики [4, с. 4].

В межах розвитку когнітивної парадигми лінгвістичних досліджень з'явилось поняття концептуальної метафори, як образної моделі з допомогою якої ми впорядковуємо світ навколо нас. Існує чимало лінгвістичних та літературознавчих праць, присвячених метафорі загалом та концептуальній метафорі зокрема. Теорію і засади концептуальної метафори розробляють такі вчені як Дж. Лакофф і М. Джонсон, П. Рікер, М. Тернер, Д. Девідсон, Т. С. Кун, В. Н. Телія, В. Г. Гак, Р. О. Якобсон, А. Н. Баранов, Є. В. Будаєв, А. П. Чудінов, І. А. Ширманов, Ю. Зінкен досліджують концептуальну метафору в політичному дискурсі тощо.

Джуліан Джейнс, досліджуючи когнітивні функції людського розуму у книзі «Походження пізнання в процесі краху бікаммерального розуму», аналізував метафору як один із способів формування людської когнітивної системи та стверджував, що «абстрактні концепти формуються з допомогою конкретних метафор», відповідно, «зрозуміти – означає знайти хорошу метафору, підібрати знайомий і зв'язаний з нашими сенсорними відчуттями образ для осмислення невідомого і малозрозумілого» [7, с. 51–61]. Це було одним із перших досліджень, що проклали шлях для когнітивного підходу до аналізу метафори, який покінчив із стилістично- та риторично зорієнтованим трактуванням метафори, давши їй нове життя в нових лінгвістичних умовах.

Проте лише у «Метафори, якими ми живемо» Джордж Лакофф та Марк Джонсон запропонували потужну теорію дослідження метафори у нашій звичній концептуальній системі, постулюючи, що метафора пронизує все наше повсякденне життя і виявляється не лише в мові, але й у мисленні та дії [8, с. 3–45]. Метафора як словесне вираження актуалізується тому, що вона закладена на емпіричному рівні, існує в понятійній системі людини.

Такий підхід дозволив метафорі перейти кордон лінгвістики і стати об'єктом дослідження, який поєднує мову, пізнання і культуру, оскільки існування концептуальних метафор визначається мовою і культурою, в яких вони живуть.

Завданням нашого дослідження є виділення та аналіз метафор персоніфікацій у концептуальному просторі медитативних притч Ентоні де Мелло (що, власне, слугує **матеріалом дослідження**) як способу профілізації світоглядної позиції автора щодо тяжіння людини до природи та несприйняття суспільних орієнтирів. Проаналізувавши вибірку когнітивних моделей медитативних притч, було помічено частотне вживання текстових одиниць, в яких перенесення значення базується на зв'язках персоніфікації. Тому, послуговуючись термінологією української дослідниці А. П. Мартинюк, вважаємо за доцільне виділити метафори персоніфікації (фрагменти, в яких абстрактне поняття набуває ознак живої істоти) у загальному скопусі концептуальних метафор медитативних притч, що відіграють ключову роль у концептуальній системі досліджуваних творів та додатково підтверджують світорозуміння автора.

Метафори персоніфікації реалізуються предикаціями, в рамках яких денотат царини цілі відіграє семантичну роль агенса. Оскільки суть когнітивного механізму метафори полягає у поясненні концептуальної структури одного виду за допомогою концептуальної структури іншого виду, то концептуальна структура, що проєктується на іншу структуру, називається цариною джерела, а царина, на яку здійснюється проєкція, – цариною цілі [2, с. 74].

Яскравим зразком метафори персоніфікації є трансформація «*NATURE is a LIVING BEING*». Наявність цієї метафори підтверджує неодноразове використання займенника *she*, *her* на позначення природи: ... *how much are you in touch with Nature, with trees and earth and grass and sky and wind and rain and sun and flowers and birds and animals. How much are you exposed to Nature? How much do you commune with her, observe her, contemplate her in wonder, identify with her? When you are too long separated from Nature, your spirit withers and dies because it has been wrenched from its roots* [12, с. 79].

Такий підхід до природи узгоджується із дзен-буддиським її розумінням і профілює думку, що «концептуальна система людини містить певний набір метафор, які знаходяться в нашому щоденному мисленні, викликаються свідомістю і є невід'ємною частиною культурної парадигми представників мови» [9, с. 210].

Природа у дзен – це поняття набагато глибше, ніж квіти, каміння та дерева. Це сили, що народжують і пронизують буття. Послідовники цієї релігійної течії вважають, що у кожної людини є здібності, дані їй природою при народженні. Це зовсім не обов'язково здібності до якоїсь професії або вміння що-небудь робити у звичайному сенсі. Це може бути здатність сприймати навколишній світ, яку, без розуміння своєї природи, людина не може виявити, і, тим самим, живе чуже для себе життя [1, с. 116].

Adults who have preserved their innocence also surrender like the child to the impulse of Nature or Destiny without a thought to become somebody or to impress others; but, unlike the child, they rely, not on instinct, but on ceaseless awareness of everything in them and around them; that awareness shield them from evil and brings about the growth that was intended for them by Nature, not designed by their ambitious egos [12, с. 101].

Наступним «живим організмом» у концептуальному просторі медитативних притч виступає суспільство – метафора «*SOCIETY is a LIVING BEING*» – що у відповідному контексті виконує негативно-оцінну роль вчителя, брехуна. *Instead your society, your culture, which put these layers into your mind in the first place, has educated you to not even notice them, to go to sleep and let other people – the experts; your politicians, your cultural and religious leaders – do your thinking for you* [10, с. 62]. *It sprang from a lie that your society and your culture have told you ... namely, that without this or the other, without this person or the other, you can't be happy* [10, с. 51].

Метафори «*PROGRAMMING is a DESTRUCTOR, OPPRESSOR*» та «*ATTACHMENT is a FILTER/KILLER*» персоніфікують, оживлюють концептуальний простір медитативних притч, додатково профілюючи позицію автора, що соціум, в якому ми живемо, умовності та правила, згенеровані цією структурою, накладають негативний відбиток на наше життя, спотворюють основні його цінності. *Real oppression comes, not from people who fight in court..., but from your computer whose programming destroys your peace of mind the moment outside circumstances fail to conform to its demands* [12, с. 17]. *It is from oppression of your programming that you need to be liberated* [11, с. 18]. *Who decides what will finally make its way to your conscious mind from all the material that is pouring in from the world? Three decisive filters: first your attachments, second your beliefs and third your fears* [337, с. 46]. *An attachment is a major killer of life* [12, с. 56].

Метафоричні персоніфікації можуть слугувати підтвердженням правильного трактування концептуальних особливостей медитативних текстів, оскільки метафора «*AWARENESS is an EXPERT*» (*You need the expert – you need understanding, insight, awareness – you don't need pushing* [11, с. 156]) засвідчує, що саме усвідомлення є тою кінцевою ланкою, тим феноменом, який допоможе прояснити ситуацію та змінити основні життєві орієнтири.

Як наслідок стверджуємо, що метафоричний простір медитативних притч складається із метафор персоніфікацій, що разом із ключовими концептами формують загальну концептуальну сферу медитативної оповіді Ентоні де Мелло та слугують прямим віддзеркаленням індивідуально-світоглядних характеристик його авторської особистості.

У загальному підсумку стверджуємо, що в руслі розвитку літератури ХХ століття, яка тяжіє до розробки питань філософсько-екзистенційного буття людини, медитативна притча постає як нова притчова модифікація, концепція якої обумовлена та визначається особливостями ідіостилу автора.

Перспективним вбачається нам дослідження інших жанрових модифікацій медитативних творів з метою виявлення мовних та позамовних способів пізнання навколишньої дійсності та комунікації інформації від автора до читача.

Література:

1. Кабанов А. М. Дзен / А. М. Кабанов // Буддизм от А до Я. – М.: «Республика», 1992. – С. 115-116.
2. Мартинюк А. П. Словник основних термінів когнітивно-дискурсивної лінгвістики / А. П. Мартинюк. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 196 с.
3. Таджикибаева А. А. Понятие концептуальной метафоры [Електронний ресурс]. – Режим доступу до статті : http://www.rusnauka.com/18_DNI_2010/Philologia/69429.doc.htm
4. Телия В. Н. Проблема метафоры / В. Н. Телия // Метафора в языке и тексте. – М., 1988. – С. 3–10.
5. Хорошун О. О. Концептуальна метафора: актуальні засади дослідження / О. О. Хорошун // Науковий вісник ВНУ ім. Лесі Українки. – Луцьк. – Вип. 6. – 2010. – С. 222–225.
6. Шепель Ю. А. Становление метафоры в свете когнитивной теории [Електронний ресурс] // Режим доступу до статті : nbuv.gov.ua/portal/Natural/Vdpu/Movozn/2010_16/article/60.pdf
7. Jaynes J. The Origin of Consciousness in the Breakdown of the Bicameral Mind / Julian Jaynes. – Boston, 1976. – 467 p.
8. Lakoff G. Metaphors We Live by / George Lakoff, Mark Johnson. – Chicago : Univ. of Chicago Press, 1980. – 242 p.
9. Lakoff G. The Contemporary Theory of Metaphor / G. Lakoff / Ortony, Andrew (ed.) // Metaphor and Thought (2nd edition). – Cambridge University Press, 1993. – P. 202–251.

Список джерел ілюстративного матеріалу:

10. Mello de, A. Awareness: the Perils and Opportunities of Reality / Anthony de Mello. – New York : Doubleday Religious Publishing Group, 1992. – 185 p.
11. Mello de, A. Rediscovering Life: Awaken to Reality / Anthony de Mello. – New York : Crown Publishing Group, 2012. – 128 p.
12. Mello de, A. The Way to Love: Last Meditations of Anthony de Mello / Anthony de Mello. – New York : Doubleday Religious Publishing Group, 1995. – 196 p.